

У статті розглядається стан державної мови в сучасному українському суспільстві, проводиться аналіз процесу утвердження української мови як державної, висвітлюються підходи до вирішення проблем державної мови, пропонуються заходи щодо зміцнення авторитету української мови як важливого чинника консолідації нації, додаткової підстави для усвідомлення власної єдності в побудові дійсно правової держави та громадянського суспільства в Україні.

Ключові слова: державна мова; державний статус української мови; Європейська Хартія регіональних мов; білінгвізм.

Аннотація

Кисляк Л.Н. Концептуальний підход к решению проблем государственного языка в современном украинском обществе. – Стаття.

В статье рассматривается состояние государственного языка в современном украинском обществе, дается анализ процесса утверждения украинского языка как государственного, освещаются подходы к решению проблем государственного языка, предлагаются мероприятия по укреплению авторитета украинского языка как важного фактора консолидации нации, дополнительного основания, для осознания собственного единства в построении действительно правового государства и гражданского общества в Украине.

Ключевые слова: государственный язык; государственный статус украинского языка; Европейская Хартія региональных языков; билингвизм.

Summary

Kyslyak L. N. Conceptual going near decision of problems of official language in modern Ukrainian society. – Article.

The position of the state language in a modern Ukrainian society is considered in the article. The analysis of the process of setting the Ukrainian language as a state one is carried out. The approaches to solving the problems of the state language are shown. The measures for increasing the authority of the Ukrainian language as an important means of the nation's consolidation and an additional ground for realizing one's own unity in creating a really legal state and civil society in Ukraine are proposed.

Key words: state language; state status of the Ukrainian language; European Charter of the regional languages; bilingualism.

УДК 340.13

Л.М. Легін

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри теорії та історії
держави і права Івано-Франківського
факультету Національного
університету «Одеська юридична
академія»

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ ЗАКОНІВ: СУЧАСНИЙ СТАН

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аналізуючи законотворчий процес України, необхідно зазначити, що його кількісні показники відповідають загальносвітовим стандартам, однак вони досить часто не підкріплені якісними. Основними причинами такої неефективності є недостатнє правове врегулювання процесу прийняття законів та низька якість законопроектів, що подаються на розгляд парламенту.

Ступінь наукової розробки проблеми. Питання правової регламентації процесу прийняття законів вивчали такі українські дослідники, як О. Ющик, А. Олійник, Л. Кривенко, В. Шаповал та ін. Більшість науковців вказують на фрагментарне правове забезпечення законотворчого процесу, яке містить конституційно-правові норми та норми парламентської процедури. Саме тому актуальною нішею у дослідженнях є законопроекти про «Про нормативно-правові акти» і «Про закони і законодавчу діяльність» та їх зміст.

Постановка завдання. Мета дослідження – сучасний стан правової регламентації процесу прийняття законів та формування системи нормативно-правових актів регулювання процесу законотворчості держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основу нормативно-правового регулювання законодавчого процесу становить Конституція України [1, с. 35]. Її норми, які визначають законодавчий процес, можна поділити на декілька груп. Важливою є група конституційних норм, які визначають процес розгляду законів та їх прийняття. Вони мають вагомe значення, оскільки їх недотримання в законодавчому процесі є підставою

для визнання закону неконституційним. Також Конституція України складає правову основу позапарламентської стадії законодавчого процесу – підписання Президентом України закону та застосування ним права вето (частини 2, 3 ст. 94 Конституції України).

Наступна група конституційних положень, які стосуються законодавчого процесу, може бути умовно названа конституційними нормами щодо законодавчої компетенції Верховної Ради України. До цих норм належать пункт 3 частини 1 ст. 85, де закріплено повноваження парламенту приймати закони, та ст. 92, якою окреслено перелік питань, котрі можуть вирішуватись виключно законами України [2]. Особливим комплексом конституційних норм є ст. 154–159 Конституції, які встановлюють правила щодо внесення до неї змін.

Чітка регламентація процесу прийняття законів передусім сприяє стабільності законів. «Наявність стабільності закону свідчить про високий рівень культури законотворення, реалізацію законності і забезпечення відкритості та гласності у прийнятті державних рішень (їх втіленням є і закон)» [3, с. 96].

Регулює законодавчу процедуру Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 2010 р. з останніми змінами 2012 р. На даний час іншого нормативно-правового, акта який би здійснював регулювання процесу прийняття законів, немає. Відтак постала потреба в прийнятті низки нових законів, які б слугували орієнтиром для суб'єктів законодавчого процесу при здійсненні ними своїх законодавчих повноважень. Першочергово це Закони України «Про нормативно-правові акти» і «Про закони і законодавчу діяльність». Окрім того, Закон «Про нормативно-правові акти» повинен урегулювати загальні питання нормотворчого процесу та мати пріоритетне значення, оскільки на його основі повинні прийматися всі інші спеціальні законодавчі акти в цій сфері. Наприклад, у Японії ще в 1898 р. було прийнято Загальне положення про закони, в Італії в 1942 р. – Загальне положення про закони, в Азербайджані в 1999 р. – Закон про нормативні правові акти, у Білорусі у 2000 р. – Закон про нормативні правові акти Республіки Білорусь, в Узбекистані у 2000 р. – Закон про нормативно-правові акти.

У Болгарії діє Закон про нормативні акти, в Угорщині – Закон про правотворчість.

В Україні відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який установлював би вимоги щодо розроблення нормативно-правових актів, їхнього прийняття, набрання ними чинності, обліку, системи, видів, ієрархії та нормопроектувальної техніки. Таку роль, на нашу думку, мав би виконувати Закон України «Про нормативно-правові акти», що закріплював би основні положення теорії права стосовно цих джерел права з метою підвищення якості нормативно-правових актів держави. У Верховній Раді України на розгляді перебуває законопроект «Про нормативно-правові акти», який у першому читанні було прийнято 20 травня 2011 р. та готується Комітетом з питань правової політики до другого. Важливість цього нормативно-правового акта не можна переоцінити, однак постають проблеми, які не дозволяють швидко його прийняти, насамперед це обставини, пов'язані з його якістю. Як альтернативний 15 грудня 2010 року було зареєстровано проект Закону України «Про нормативно-правові акти» № 7409-1, автором якого є народний депутат К. Ляпіна.

Головною метою законопроекту «Про нормативно-правові акти» № 7409 є створення ефективної системи законодавства шляхом встановлення єдиних загальнообов'язкових вимог до розроблення та прийняття нормативно-правових актів, сприяння упорядкуванню та підвищенню якості нормотворчої діяльності, стабілізації та систематизації законодавства.

Проект Закону України «Про нормативно-правові акти» № 7409 складається з преамбули, семи розділів та 72 статей. Законопроектом вперше визначаються види нормативно-правових актів, система та ієрархія нормативно-правових актів, встановлюються порядок їх прийняття (видання), набрання ними чинності, застосування, обліку, єдині норми до нормопроектувальної техніки, а також визначаються способи вирішення колізій нормативно-правових актів [1].

Схвальною є присутність норм-дефініцій, розміщених у ст. 1 Розділу 1 у проекті. Ця спроба правової детермінації є позитивною,

однак, залишені поза увагою усі наукові напрацювання у теорії права у сфері нормотворчості. Це стосується визначень закону, нормативно-правового акта, систематизації, аналогії права, аналогії закону, нормотворчого процесу, нормотворчої ініціативи, законодавства, підзаконного нормативно-правового акта. Так за законопроектом, «закон» - нормативно-правовий акт, що приймається Верховною Радою України або всеукраїнським референдумом, який регулює найбільш важливі суспільні відносини шляхом встановлення статусу, загальнообов'язкових правил поведінки суб'єктів таких відносин та відповідальності за порушення зазначених правил. Із такого визначення не зрозуміло про які статус та відносини йдеться і чому відсутня у визначенні основоположна ознака закону – найвища юридична сила.

Наступне визначення законопроекту, яке викликає зауваження: «законодавство України – утворена на ієрархічній основі система нормативно-правових актів та міжнародних договорів України». У такому значенні можна говорити про систему нормативно-правових актів України, а не про законодавство, яке є сукупністю нормативно-правових актів найвищої юридичної сили та ратифікованих Україною міжнародних договорів, угод тощо.

У ст. 6 законопроекту до законів віднесено: 1) Конституцію України – Основний Закон України; 2) кодекси України; 3) закони України. Однак, не зрозуміло де знаходяться у цій системі закони, що вносять зміни до Конституції та ратифіковані Україною міжнародні договори, угоди. У ст. 8 вказано, що чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, мають вищу юридичну силу. Тобто, міжнародні договори, ратифіковані Україною, повинні бути включені до системи законів у ст. 6 законопроекту [4].

Структура законопроекту є прийнятною, автором охоплено усі аспекти нормотворчого процесу, а основний недолік полягає у незалученні до розробки тексту законопроекту провідних науковців теорії права.

Відповідно до висновку Головного науково-експертного управління на Проект Закону України «Про нормативно-правові акти» № 7409 текст

проекту потребує концептуального переосмислення та комплексної переробки. Водночас, усі слушні положення даного проекту можуть бути використані у подальшій законопроектній роботі з відповідної тематики [6].

Що стосується альтернативного проекту Закону України «Про нормативно-правові акти» № 7409-1, то його недоліки були очевидними. Цей законопроект складався із назви та восьми статей: 1) набрання чинності нормативно-правовими актами; 2) офіційне оприлюднення нормативно-правових актів; 3) збереження текстів нормативно-правового актів на офіційних веб-сайтах; 4) реєстрація нормативно-правових актів; 5) єдиний державний реєстр нормативно-правових актів; 6) офіційне оприлюднення актів, що впливають на дію або чинність нормативно-правових актів або їх зміст; 7) вимоги до сайтів; 8) прикінцеві положення [5]. В законопроекті відсутні положення про конструкцію, структуру та інші обов'язкові елементи нормативно-правових актів та вимоги законодавчої техніки. Тому цілком справедливо, що цей законопроект був відхилений.

Таким чином, вести мову про якісні зміни законодавства України не можна, бо закон, на основі якого вони повинні прийматися, є недосконалим, відірваним від наукової доктрини та юридичної техніки.

18 грудня 2006 р. у Верховній Раді України був зареєстрований законопроект «Про закони і законодавчу діяльність». У ньому переважно було відтворено текст Закону України «Про закони і законодавчу діяльність», останній варіант якого був прийнятий Верховною Радою України 22 грудня 2005 р. і повернутий Президентом України для повторного розгляду. При повторному розгляді 15 березня 2006 р. закон не був прийнятий Верховною Радою України, що призвело до його скасування. Проект Закону України «Про закони і законодавчу діяльність» № 2763 від 18 грудня 2006 р. було відкликано 23 листопада 2007 р. Будь-якого іншого законопроекту «Про закони і законодавчу діяльність» станом на сьогоднішній день не зареєстровано.

Таким чином, в Україні відсутній єдиний нормативно-правовий акт, який установлював би вимоги щодо розроблення усіх нормативно-

правових актів, їхнього прийняття, набрання ними чинності, обліку, системи, видів, ієрархії та нормопроектувальної техніки. Єдині основоположні засади щодо нормативно-правових актів установлюються Конституцією України.

Аналіз законодавства, що регулює здійснення законодавчого процесу, дозволяє зробити висновок про те, що чинне законодавство фрагментарно забезпечує його регулювання. Правового регулювання потребують як змістовні, так і процесуальні аспекти діяльності законодавчого органу і всіх інших учасників законодавчого процесу. Необхідно нормативно визначити всі стадії законодавчого процесу, процедуру підготовки, оформлення, внесення законопроектів, прийняття закону і його промульгації. Адже закон – це нормативний акт, який має особливий юридичний статус і предмет законодавчої діяльності. Отже, ми цілком переконані в тому, що потрібен спеціальний закон, який визначить правовий статус закону як основного акта, акта вищої юридичної сили, який визначить особливу законодавчу процедуру, що характерна для законодавчого органу, для ухвалення законодавчих актів, який визначить специфічні гарантії конституційності законів, тобто ту сферу, яка характерна саме для закону і яка далеко не повною мірою визначається під час створення інших нормативно-правових актів.

Надзвичайно позитивним зрушенням у правовому регулюванні законотворчого процесу є прийняття Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 2010 р. Саме цей нормативно-правовий акт спрямований на регламентацію законодавчої процедури. У демократичних країнах процес, за допомогою якого парламент приймає певні рішення, має визначальне значення для визнання їх легітимності суспільством. Усе більше держав стає на шлях демократичного розвитку, і вищі органи державної влади цих країн установлюють демократичні процедури діяльності, які раніше не були нормою в суспільстві. У цій ситуації визнання громадянами легітимності парламентських рішень набуває особливо важливого значення як для законодавчого органу, так і для країни в цілому. Представницький характер парламенту означає, що для реалізації представництва суспільних інтересів у законодавчому

органі парламентські рішення повинні визнаватися більшістю суспільства. В іншому випадку парламент може втратити довіру населення і його підтримку в майбутньому. Це особливо небезпечно з огляду на структурне становлення демократичних інститутів влади в перехідних суспільствах, оскільки парламент у них є органом влади, на якого покладена відповідальність за створення законодавчого поля, яке б сприяло розвитку принципів верховенства права та громадянського суспільства.

Для того, щоб законодавчі акти були дієвими й ефективно регулювали відносини між органами державної влади, вони передусім повинні сприйматися в суспільстві як такі, що ухвалені згідно з установленими легітимними процедурами. В іншому разі існує ризик масового недотримання новоприйнятих законів. Особливо це стосується ситуації, коли процес ухвалення законів є хаотичним і погано організованим; тоді в суспільстві може сформуватися думка, що члени парламенту не здатні професійно налагодити ефективну законотворчу роботу.

Легітимність новоприйнятих законів є надзвичайного гострим питанням не тільки для парламентів, що не мають усталених процедур, але й для тих, що за наявності регламенту не дотримуються його положень. У суспільстві не буде мотивації для дотримання законодавчих положень, якщо парламент, що їх ухвалює, не може чи не хоче дотримуватися власних норм.

Таким чином, визнання рішень парламенту суспільством значною мірою залежить від визнання того, що парламент дотримується належного порядку прийняття рішень на основі усталених і прозорих норм.

Питання легітимності парламентських рішень є актуальним не тільки для суспільних груп, але й для інших урядових інституцій. Якщо парламент порушує процедуру, виконавча чи судова гілка влади можуть визнати його рішення нелегітимними, що матиме катастрофічні наслідки для ефективного впровадження нового і дотримання чинного законодавства [7, с. 6–7].

Ідеальну систему нормативно-правових актів, яка б здійснювала повне правове регулювання законодавчого процесу, можна побудувати таким чином:

1. Основний Закон держави (Конституція України).

2. Закони («Про закони і законодавчу діяльність» та «Про нормативно-правові акти», «Про науково-правову експертизу законопроектів», «Про Регламент Верховної Ради України» та закони, які визначають правовий статус суб'єктів законодавчого процесу: «Про Президента України», «Про статус народного депутата», «Про комітети Верховної Ради України», «Про Верховну Раду України», «Про Кабінет Міністрів України» та інші).

3. Підзаконні нормативно-правові акти (Указ Президента України «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності» та інші відомчі нормативно-правові акти).

Висновки і перспектива подальших розробок. Відсутність чіткого нормативно-правового регулювання законодавчого процесу в Україні негативно впливає на його здійснення. На законодавчому рівні відсутні визначення як нормотворчого загалом, так і законодавчого зокрема, процесів, їх принципів та стадій. Виникла потреба поставити наукові розробки в галузі правотворчості на законодавчий рівень, оскільки плюралізм учасників законодавчого процесу все частіше переходить у правовий нігілізм та дилетантизм. Наслідком такого становища є низька якість нормативно-правових актів, у тому числі й законів.

Таким чином, опираючись на вищезазначене, можна стверджувати:

- відсутність нормативно-правового регулювання законодавчого процесу в Україні має наслідком незлагоджену систему законодавства та низький рівень ефективності роботи парламенту в межах здійснення ним законодавчої функції;

- для належного нормативно-правового забезпечення законодавчого процесу в Україні необхідно забезпечити чітке правове регулювання нормотворчого та законодавчого процесів шляхом прийняття законів «Про нормативно-правові акти» та «Про закони і

законодавчу діяльність в Україні»;

- удосконалення організаційно-правових і процесуальних засад прийняття законів дасть змогу усунути непослідовність, хаотичність, суперечливість, порушення закономірностей побудови системи законодавства.

Література

1. Андрусів Л.М. Правова основа законодавчого процесу в Україні / Л.М. Андрусів // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. – 2007. – № 1. – С. 35–39.
2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
3. Монастирський Д.А. Забезпечення стабільності закону у законотворчості / Д.А. Монастирський // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – № 2. – С. 95–101.
4. Проект Закону України «Про нормативно-правові акти» № 7409 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua:7777/pls/zweb_n/webproc.
5. Проект Закону України «Про нормативно-правові акти» № 7409-1 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua:7777/pls/zweb_n/webproc2.
6. Висновок Головного науково-експертного управління на Проект Закону України «Про нормативно-правові акти» № 7409 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://gska2.rada.gov.ua:7777/pls/zweb_n/webproc2.
7. Грищук С. Призначення регламенту в сучасних парламентах / С. Грищук, Е. Рахімулов // Вісник програми сприяння Парламенту України. – К., 2003. – С. 6–7.

Анотація

Легін Л.М. Правова регламентація процесу прийняття законів: сучасний стан. – Стаття.

У даній статті досліджуються проблеми правової регламентації процесу прийняття законів та сучасний стан системи правових норм, які забезпечують законотворчий процес. Вказується на важливість прийняття Законів України «Про нормативно-правові акти» і «Про закони і законодавчу діяльність». Акцентується увага на потребі постановлення наукових розробок в галузі правотворчості на законодавчий рівень, оскільки плюралізм учасників законодавчого процесу все частіше переходить у правовий нігілізм та дилетантизм.

Ключові слова: законотворчість, законотворчий процес, законодавчий процес, закон, регламент, система нормативно-правових актів.

Аннотация

Легин Л.М. Правовая регламентация процесса принятия законов: современное состояние. – Статья.

В данной статье исследуются проблемы правовой регламентации процесса принятия законов и современное состояние системы правовых норм обеспечивающих законотворческий процесс. Указывается на важность принятия законов Украины «О нормативно-правовых актах» и «О законах и законодательной деятельности». Акцентируется внимание на необходимости возведения научных исследований в сфере правотворчества на законодательный уровень.

Ключевые слова: законотворчество, законотворческий процесс, законодательный процесс, закон, регламент, система нормативно-правых актов.

Summary

Legin L.M. Legal Regulation of the Process of Laws' Adoption: Modern State. – Article.

The problems of legal regulation of the process of laws' adoption and modern state of the system of legal norms that maintain law-creative process are investigated in the given article. The importance of the adoption of the Laws of Ukraine "On Norm-legal Acts" and "On Laws and Law-Making Activity" is given. The attention is concentrated on the need of setting scientific workings out in the sphere of law-creativity on the legislative level since the pluralism of the participants of legislative process more often is transformed into legal nihilism and dilettantism.

Key words: Law-creativity; law-creative process; law-making process; law; regulations; system of norm-legal acts.

УДК 342.537

Т.А. Француз-Яковець
кандидат юридичних наук,
докторант інституту
держави і права
НАН України
ім. В. М. Корецького

ПАРЛАМЕНТСЬКІ ПРОЦЕДУРИ ДВОПАЛАТНИХ ПАРЛАМЕНТІВ ТА ДЖЕРЕЛА ЇХ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Організація роботи парламентів є актуальним питанням сьогодення,